

סדרה
סליחות לכל השנה

כמנהג אשכנז

עם

תרגום הללנדיה

ועם תפלה שחיה

SMEEKGEBEDEN

DER

NEDERLANDSCHE ISRAELIETEN

HEBREEUWSCH EN NEDERDUITSCH

BEWERKT DOOR

M. L. van AMERINGEN en G. I. POLAK.

TWEEDE DEEL.

Amsterdam,

J. L. JOACHIMSTHAAL.

5620—1860.

**INLEIDING BETREFFEND DE AARD VAN
DE SELICHOETH, OF SMEEKGEBEDEN
EN DE
ZWARE VERVOLGINGEN VAN DE JODEN IN EUROPA
SMEEKBEDEN VOOR DE NEDERLANDSE ISRAELIETEN**

**JOTSEROTH OF SABBATHGEBEDEN
VOORKOMEND IN LEVITICUS MET
VERKLARINGEN DOOR J. VREDENBRUG
SELICHOETH VOOR DE TIENDE VAN TEBETH**

**Gedigitaliseerd op Yom Kippour 5780
9 oktober 2019**

Daniël 9

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2019**

INLEIDING.

De ימי סליחות zijn de voorbereidingsdagen, welke door alle Israëlietische gemeenten worden gevierd voor de verschijning van de ימים נוראים, Hoogtijden. Nadert voor den Israëliet dat verheven tijdstip in zijn godsdienstig jaar; staan de zoo veel invloed op handel en wandel oefenende gerigtsdagen voor de deur, dan ziet men hem op vervroegd tijdstip zich ter synagoge spoeden, de dwalingen belijden, die hij in den afgelegden jaarkring willens of wetens heeft begaan, berouw stamelen over gepleegd onrecht, vergiffenis smeeken voor laakbare daden, inschikkelijkheid, toegevendheid en versooning bidden voor de gevoelige gevolgen, die daaruit voor hem mogten voortvloeijen. Zoo treedt hij dan met geprangd gemoed het Godshuis binnen; de buitengewone gebeden, alsdan geuit, maken zijn gemoed ruimer, verheffen zijnen geest, overtuigen hem van de goddelijke genade en ontferming, en doen hem met onderwerping en gelatenheid, maar ook met vertrouwen den oordeelsdag (יום הדין) te gemoet zien.

De gebeden, op die buitengewone boetedagen voorgedragen, volgen hierachter met eene Nederduitsche vertaling, en hunne bewerking geeft ons aanleiding tot gewigtige beschouwingen. Wij zullen dus, om het belang des onderwerps, achtereenvolgend eenige beschouwingen mededeelen, bevattende:

- I. *den aard der Selichoth;*
- II. *geschiedkundige schets van den tijd wanneer, en van de omstandigheden, waaronder zij zijn zamengesteld;*
- III. *de vervaardigers.*

GEDRUKT BIJ J. B. DE MESQUITA.

ons slechts tot het hoofdbegrip bepalen, en verwijzen den onderzoekelievenden lezer o. a. naar de hieronder aangestipte bronnen 4).

De סליחות, gedurende de middeleeuwen zamengesteld, schetsen een tafereel van de ongelukkige omstandigheden, waaronder Israel destijds gebukt ging, van de ballingschap, het lijden, den kommer, die het te verduren had, de overmagt des vijands en den hoon, waaraan Israel bloot stond; hun martelaarschap en de herinnering aan gelukkige eeuwen; de in rook verdwenen hoop op herstel en de gefaalde berekeningen van het tijdstip der zoo gewenschte bevrijding; daarin wordt wijders gewezen op het gemis aan tempel, offer, dienstdoende priester en voorbidder; de סליחות bevatten voorts schuldbelijdenissen, boetedoening en de strekking daarvan. — Het gewigt der heilige dagen tegenover de zwakheid en de nietigheid der menschen; het leven eene schaduw, een vervliegende damp; — terwijl God eeuwigdurend, almachtig, oneindig goed is, voor Wiens blik niets verborgen blijft. Daarin worden als werkzaam en heilaanbrengend

4) Wij geven hier, om de veelvuldige aanteekeningen der noten te vermijden, de voornaamste bronnen van dit historisch overzicht aan; met opgave van plaats en jaartal van de verschijning dier werken, waar de leergierige lezer deze daadzaken in derzelve bijzonderheden uitvoerig beschreven vindt.

Dibré Hajanim, van R. Josef b. Meir Hakohen, uit Avignon (1496), bevattende de geschiedenis van Frankrijk, Turkije en de vervolging der Hussiten (Amst. 1753). Voorts van denzelfden schrijver.

Emek Habacha (Weenen, 1852), benevens de uitgave in het Hoogduitsch van Dr. Wiener, met bijlagen (Leipzig, 1858).

Sebet Jehuda, van Jehuda b. Verga, bevattende de vervolging der Joden in de middeleeuwen, met bijvoeging van de geschiedenis der vervolging in 1648, door Chamelitski (Amst. 1655 en Weenen 1852).

G. B. Depping, *Die Juden im Mittelalter* (aus dem französischen, Stuttgart, 1854).

קנטרס נורת התני, van R. Eliézer, uit Mainz, ooggetuige van den eersten kruistogt, naar een M. S., door Dr. Jellinek uitgegeven (Leipzig, 1854).

Sēerith Jisraël, Holl. uitgave, met aanteekeningen, door L. Goudsmid A. z. en G. I. Polak (Amst. 1853).

Dr. Jost, *Gesch. der Juden* (Berlin, 1820).

Les Juifs en Occident, p. Arthur Beugnot (Paris, 1824).

Gesch. der Juden v. Hanna Adams, Hoogd. uitgave (Leipzig 1820).

Orient, 1843. en bovenal:

Dr. Zunz, *Die Synagogale Poesie des Mittelalters* (Berlin, 1855).

——— *Die Ritus des synagogalen Gottesdienstes, geschichtlich entwickelt* (Berlin, 1859).

Art. *Jüdische Geschichte* in de *Allgem. Encyklopedie v. Ersch u. Gruber*, deel XXVII.

I.

OVER DEN AARD DER SELICHOTH.

סליחות is de algemeene naam, gegeven aan eene verzameling gebeden en smeekredenen, die door den Israeliet met een innig berouwhebbend gemoed op vastendagen worden uitgesproken, als hij zich tot den Eeuwige wendt en vergiffenis smeekt van Hem, Die alle gebeden verhoort, om hem uit den nood te redden, van kommer te bevrijden en hem in zijne langdurige ballingschap niet te verlaten. Immers, terwijl, tijdens het bestaan des tempels, elk Israeliet zich naar Jeruzalem spoedde en daar, in het gebouw, ten zetel van den éinigen God gewijd, zijne offeranden verrigte, en daardoor vergiffenis voor begane mislagen kon erlangen, moest, na de verwoesting van die plaats van algemeene bijeenkomsten, van Godsvereering en vergiffenis, naar eene andere wijze van Godsvereering worden omgezien. Toen nu de heilige taal, even als het volk, dat haar almoedertaal sprak, al meer en meer in verval geraakte, stonden achtenswaardige mannen, de אנשי כנסת הגדולה, op, en vervaardigden die reeks van gebeden, voor alle omstandigheden geschikt, waardoor in het gemis van den tempel eenigermate kon worden voorzien, terwijl de ochtend- en avond-gebeden de plaats van het ochtend- en avond-offer vervingen. Eveneens werden op vastendagen gebeden, naar den drang der omstandigheden ingegeven, uitgesproken, en die buitengewone gebeden zijn de oorsprong der סליחות.

De oudste uitbreiding der gebeden, door de גאונים vervaardigd, gold den Grooten Verzoendag. Immers de duur van de kerkdienst, de voordragt van de vier הפלות, het gansche gewigt van den Hoogtijd, waartoe men zich ruim eene halve maand voorbereide, schenen daartoe allezins bij te dragen, en daar in de Hagiographen de vergiffenis, die God schenkt, סליחה wordt genoemd, en derzelve verwerving het eenige doel der godsdienstige voordragten, overpeinzingen en gebeden voor dien dag is, kwam daarvan spoedig סדר סליחות in gebruik, en van daar den oorsprong der סליחות. Het woord zelf beteekent *vergiffenis*, *kwijtschelding*, *verschooning*, en is oneigenlijk toegepast op de bijbelverzen of navolgingen, daaraan ontleend, en die eigenlijk בקשות, הודנות moesten heeten.

Ons bestek gedooft niet, hier uitvoerig te wijzen op den bijzonderen inhoud van elke der hier achter volgende סליחות; wij moeten

van het algemeene huns inhouds, veelvuldige stof, en uit deze klasse ontstaan:

1°. Vermaningen (תוכחה). 2°. Bespiegelingen over de offerande van Izaak (עקרה). 3°. Tafereelen van bloedige vervolgingen (גזרות). 4°. Het martelaarschap der עשרה הרוגי מלכות. 5°. De voorbede (תחינה).

De eerste soort behandelt de betrekking tusschen God en mensch, de vijfde die tusschen God en Israel; de tweede en vierde zijn gewijd aan de herinnering aan de waarborgen des Goddelijken verbonds, gene in het gloren der ochtendstralen, deze in den stikdonkeren nacht; de derde wijst op de bestendige trouw van het lijdende en hopen de Israel.

1°. De תוכחה is ontstaan uit de vermanings-voordragten op vastendagen en vooral uit bekeerings-overpeinzingen van den Verzoendag. De zondigheid, het vergankelijke des aardschen levens, de waarde der boete, het toekomstige wereldoordeel, de strijd tusschen ligchaam en geest, tusschen verstand en hartstogt, het bedrog van den schijn, en dergelijke onderwerpen maken het hoofddenkbeeld der stukken, die, meer of minder aan het bepaalde doel van den dag verbonden, hier behandeld worden, meestal in *Selichoth* van twee- of drie lettergrepige strophen (שניה שלישה).

2°. עקרה. De bereidvaardigheid des offeraars (Abraham) en des tot offer gebondenen (Izaak), waaraan zich als van zelve de eed, op Moria gedaan, verbindt, was reeds vroeg in de gebeden ingeweven. Door de Hagadieten, die Abrahams beproeving uitvoerig beschreven, werd de ramshoren, waarop op den Nieuwjaarsdag geblazen wordt, en dit blazen zelf, met Izaak in verband gebracht, en reeds in het מוסף-gebed van dien dag sluiten de זכרונות met eene herinnering aan de עקרה, die God, als den het verbond gedachtigen Schepper, verheerlijken. Van hier uit werd het beroep op die voorvaderlijke daad in het dagelijksche ochtendgebed overgebracht. Zoo werden gerigt en verzoening met dat offer in onmiddellijk verband gebracht.

3°. גזרות. Sedert de schrik der geloofswode Israelietische vaders en moeders er toe bragt, dat zij hunne telgen slagkten, werd in de gebeden die slagting aan Izaaks offerande tegenover gesteld; getuige het in de elfde eeuw vervaardigde zielroerende אנה הכב, hetwelk ערב יום כפור en ערב ראש השנה, hetwelk אנה הכב, In die *Selichoth*, welke vervolgingen en geregtelijke vonnissen berigten, worden voornamelijk de vrijwillige offers geschilderd, en zodoende met de עקרה in verband gebracht; deze droegen

voor Israel omschreven: Gods verbond, de eeuwige wet, de dertien Goddelijke eigenschappen, de ballingschap, vasten, gebeden en verbeterde levenswandel (שובה); het zoo zeer verachtete, verzwakte, verguisde Israel wordt gaarne verhoord. Beden om vergiffenis, redding en herstel, herinnerende aan de oude liefde, de verdiensten der aartsvaders, vooral Izaak's bereidvaardigheid bij de plaats hebbende offerande, en de vele martelaars, die hun geloof boven het leven verkozen. Beden, om elke straf veroorzakende aanklagt op zijde te schuiven, en de voorspraken van engelen en andere Godsdienaren aan te nemen. God is onze eenige Vriend, Dien wij ten spijt van vervolging, spot en verleiding, en niet-tegenstaande den voortduur onzer ellende, getrouw blijven. Vijanden hebben magt en geweld tot beschikking, wij echter het woord Gods, dat leven, moed en kracht schenkt. Israels afschuw van het heidendom, verwenschingen tegen tijrannen. Dankbetuigingen voor ontvangene weldaden, hoop op verlossing, uitzigt en vreugdevolle blik op eene betere toekomst. Zietdaar in korte trekken den zakelijken inhoud der כלידות.

Zoo het ons voornemen ware, eene geleerde verhandeling over ons onderwerp-zamen te stellen, dan zouden wij hier in uitvoerige beschouwingen moeten treden over de taal, den stijl, het rijm en den versbouw der *Selichoth*, en waarlijk, ons werk zou, zonder grootspraak, omvangrijker worden dan de כלידות zelve; daar wij echter vermeenen, dat hier zoodanige, hoewel afgetrokkene, doch hoogst gewigtige nasporingen niet op hare plaats zijn, oordeelen wij, ons te kunnen bepalen tot het verwijzen naar de hiervoren aangehaalde bronnen, waar de waarheden onderzoeklievende belangstellenden ruimschoots hunne dorst naar wetenschap kunnen laven. Wij stippen slechts het volgende aan.

Tot de hoofdgroepen of liever hoofdklassen der *Selichoth* moeten gebracht worden:

de פומונים. Deze bieden den schoonsten rijkdom van afwieselende toestanden aan. Er is geene zijde in het volksbestaan denkbaar, die hier niet wordt in het licht gesteld, geen zedelijk element in het Israelietische ziele-leven, dat hier niet levendig wordt voorgedragen. Immers de bijzondere inhoud van een gebed, waardoor de soort, tot welke het behoort, volkomen wordt aangewezen, hangt naauw zamen met het standpunt, dat het in den ritus heeft ingenomen, of met de plaats, alwaar het ingelascht is. De voor de feestdagen bestemde *Selichoth* naderen door hunnen geschiedkundig-hagadischen inhoud soms de klaagliederen, die der boete- en bekeeringsdagen, behandelen, uithoofde

Wanneer er een ladder van rampen bestaat, dan mag men zonder overdrijving zeggen, dat Israel de hoogste sport bereikt heeft; als de lange duur der smarten en het geduld, waarmede zij gedragen worden, adelen, dan kunnen de Israëlieten met alle hooggeborenen in alle landen wedijveren; als eene letterkunde rijk genoemd wordt, wanneer zij eenige klassieke treurspelen bezit, welke plaats komt dan toe aan eene tragedie, die vijftien eeuwen duurde, gedicht en vereeuwigd door de helden zelve?

De verstrooiing der Israëlieten reeds op zich zelve als een ramp beschouwd en te inniger gevoeld bij het streven naar vereeniging, had in het menschelijk gemoed zekere achting en meewarigheid moeten doen ontkiemen; bij hen immers werd toch steeds de vreemdeling beschut, de geringen en zwakken vonden hulp en steun; dus hadden ook zij bescherming behooren te ondervinden; men gaf echter de voorkeur hen met afpersingen, belastingen en opbrengsten te verdrukken en den armen nog boetegelden op te leggen.

Zoo lang druk en uitsluiting de Joden nog niet vernederd hadden tot voorwerpen, die gewoon zijn aan verguizing, en de dweepzucht onder de volksmassa nog zoo diepe wortels niet had geschoten, leefden de Joden met hunne medeburgers in vrede, want een zoogenaamde Jodenhaat was nog onbekend. Maar de geestelijkheid wendde alles aan, om de Joden zedelijk te vernietigen, hen elke sympathie te onttrekken, terwijl zij Joodsch en duivelsch voor gelijkbeteekend verklaarden. In Syrië, even als in Frankrijk, bezochten vele Christenen de synagogen, vierden de Israëlietische feestdagen, gaven dikwerf aan Joodsche leeraren en regters de voorkeur boven de Christelijke; Jood en Christen bezochten elkander, spijsden zamen en huwden zelfs onderling. De kerkvaderen zijn hierover buiten zich zelve; edikten en conciliën moesten hiertegen een scheidsmuur opwerpen. Met het toenemende aanzien van het kloosterwezen, toen heiligverklaringen en kruistogten zich steeds uitbreidden, en eindelijk de priesters, met Hildebrand aan het hoofd, de heerschappij in Europa in handen kregen, zonken de Joden al dieper, en nadat de wet en gewoonte hen aan de uiterste verachting had prijs gegeven, was het voor het gepeupel gemakkelijk, de hulpeloozen met smaad en schimp te overladen.

den naam van גורות, en zijn oorspronkelijk uit Duitschland en Frankrijk afkomstig. Zij kenschetsen zich door de schildering van achtereenvolgende ongelukken, en zijn meer klaagliederen den wel *Selichoth*.

4°. עשרה דרוגי מלכות. Onderscheidene *Selichoth* voeren ten onderwerp de op bevel van zekeren Romeinschen keizer plaats gegrepen veroordeeling van tien משנה-leeraren, de onder den hiervoren vermelden naam meer algemeen bekende martelaren. Of die tien vromen gelijktijdig geleefd en gelijktijdig den martelaarsdood hebben ondergaan, is voor als nog zeer moeilijk te beslissen ¹⁾.

Eerst in den tijd der גאונים, verhaalt een Midrasch, dat zeker Romeinsch keizer — wiens naam niet is opgegeven — tien naar Rome ontbodene Mischna-leeraren, meest hoog bedaaagd, wegens den verkoop van Jozef door zijne broeders, zou hebben laten teregt stellen. Op die Midrasch hebben tot op het einde der 14de eeuw niet minder dan 15 dichters hunne krachten beproefd en de klagten over den dood dier mannen met den troost verbonden, dat die een zoenoffer voor Israel en een onderpand der Rome bedreigende straf eener wrekende gerechtigheid zou zijn geweest.

5°. תדונית. In de gebeden van die soort, die aan het slot van elken *Selichoth*-dag herhaaldelijk voorkomen, wordt alle verdienste, elke aanspraak of beroep daarop ter zijde geschoven; hierin voert de Goddelijke barmhartigheid, de liefde, den boven-toon. Soms wordt dan wel de tegenwoordige ellende met voormaligen welstand vergeleken en met uiting der hope besloten. De krachten en eigenschappen van het Goddelijk Wezen, als: Zijne liefde, de 13 eigenschappen, zelfs de wet, worden opgeëischt, voor Israel te smeeken; de hemel, de troon des Allerhoogsten, de natuurkrachten, de engelen, edele afgestorvenen, de aartsvaders worden opgeroepen, hunne gebeden met die der kinderen te vereenigen.

Ziet daar eene, wij erkennen het gaarne, hoogst onvolledige schets van den aard der *Selichoth*; ons bestek gedooft geene grootere en meer volledige beschouwing.

¹⁾ Zunz, S. P. bl. 159 en *Se'arith Jisraël*, bl. 48, noot 5.

De in Israel altijd voortlevende hoop op den komenden verlosser (1772) werd aangewend, om de overtuiging aan het wankelen te brengen, en de ellende, waarin men hen dompelde, in een grond tot beschuldiging verwisseld. «Gij moet wel weinig deugen, daar gij een nederig bestaan voortsleept en niemand uwer iets bezit.» (7) Waar verdrukkingen- en overtreddingsmiddelen geen gevolg hadden, greep men naar middelen van geweld, rikte men de synagogen open, verbood Joodsche godsdienst-gebruiken, joeg hen ten lande uit, voerde den gedwongen doop in, zoo als in 684 in Spanje, 722 te Konstantinopel. Ook de aanhangers van den Koran deden den Joden, vooral sedert de negende eeuw, dikwijls hunne grondstelling van uitsluiting van andersdenkenden gevoelen. De gewelddadige bekeeringenszucht heerschte niet alleen in de landen, door Christenen bewoond, maar ook in de Arabische staten, die toenmaals het grootste gedeelte der bekende wereld bevatte en waarin het meerendeel der Joden zich gevestigd had. Het bekeeringenszwaard trof vele gemeenten in het Kalifat, Arabie, Afrika en Spanje, ten tijde van Chiwi Albalchi? (9de eeuw) en van Maimonides (1150).

Bij deze en soortgelijke vervolgingen waren vooral radraaijers en afvalligen de aanleidende oorzaak. Uit het midden des Israëlitischen volks voortgesproten, door lage wraakzucht of door ijdelheid vervoerd en door geld gekocht, bragt dat slag van menschen, meest als gedoopte Joden, veel leed en bloed over hunne voor-malige geloofsbroederen. De vervolging te Limoges in 992, was het werk van een afvallige. Van de gedoopte Joden gingen die eerste openbaringen van zoogenaamde gruwelen uit, die naderhand als waarheid ingang vonden. Zij hielpen den monniken in het vervaarlijken hunner geschriften tegen het Jodendom, en dwongen de rabbijnen in Spanje, Frankrijk en Duitschland tot openlijke geloofs-disputen. Aan die onzaligen komt de uitvind-ing der logensachtige beschuldigingen toe van kinderlagten, bloeddruknken, bronnen-vergiftiging, hostie-kruisiging; hun danken wij de mededeelingen over Joodsche geschriften en gebeden en uit hun midden kwamen de censoren en revisoren, die zich een gedenkzuil gesticht hebben door schandschriften, verdraaide en verzonkene werken en de uitgave van gansch verminkte, onbruik-bare Hebreeuwsehe boeken.

1) מתי מן תנאן ?

2) Zie Polak's Oostersche Wandelingen (1846) bl. 71, en Libl. d. Orient 1849, n°. 6.

Hoe verschromkelijk het lot der Joden in die eeuw ook moge geweest zijn, verwondering kan het ons eenszins baren. In onzen tijd geschieden nog voor onze oogen in onbeschaaide landen soortgelijke zaken; wij behoeven slechts het sijden der slaaven onder de zweep der blanke barbaren te noemen. De middelen eeuwen zijn het tijdvak van barbaarsheid, dat is: van de vereende heerschappij van het vuisstregt, der onwetendheid en van priester-geweld; in die gouden tijden werden eenige heerlijke uitvindingen gedaan, zoo als: de oorbicht en het celibaat, verbod van bijbellezen en Kathunizerkloogsters, kruisstog-ten en heksenprocessen, inquisitie en ketterverbranding. Priester-magt en roolzucht hebben de bloemen van Trovence vertrappt, Spanje verarmd, Azië en Amerika ontvolkt; dwingelanden en priesters hebben op hun spoor meer ruinen achtergelaten dan Scythen, Hunnen en Vandalen te zamen. Onder de Polen en Boheemers, Magyaren en Chesaren, Franken en Bulgaren, Beduinen en Mongolen is het den Joden ongetwijfeld veel beter gegaan dan onder het middelleeuwsche Christendom. De geestelijken, vier moorden ongeveer in 1150 en volgende jaren in Engeland de overhand namen, hebben in de geofferde Albigensers, Waldenzen, Protestanten en ketteren ruimschoots hunne vrijgevigheid bezwen, en Israëls *Selichoth* bestaan slechts een blad in hunne met bloed geschrevene geschiedenis.

De Joden, die in Engeland, Frankrijk en Duitschland, gelijk een handelsartikel van de eene hand in de andere overgingen, werden nu door priesters en magthebbers, dan weder op ruwere wijze door het volk opgeëischt, zich te laten doopen, en bij weigering stroomde steeds bloed. Eene duizendvoudige echo der trouw klinkt ons bij zoodanige voorvallen uit de synagogaal treunzangen tegen. Onder den druk ontwikkelde het edele ge-moed zijne schoonste krachten, de geperste bloem verspreide hare geuren en de geketende scheen vrijer dan de verdrukker.

Zij, die ter wille der godsdienst den dood ondergingen, heetten *heiligen*; ieder was verplicht over hen rouw te bedrijven en, kon het zijn, eene ijkrede op hun graf te houden; der weduwe des heiligen werd ter eere van God en den gevallen aanbavolen, niet te hertrouwen. De zielen der omgekomenen werden bij elke Sabbatdienst ter synagoge herdacht. Toen in den eersten kruisstogt eene woeste volkshoop de Joden te Mainz met den dood bedreigde, als zij zich niet lieten doopen, verza-melden zich mannen, vrouwen en kinderen en gaven zich zelven den dood.

Joden te Orleans den Sultan kennis hadden gegeven van de plannen der Christenen; zeven jaren later hadden zij in Rome te lijden, alwaar wegens eene aardbeving Joden onthoofd werden en te zelfder tijd werden zij uit Rusland verbannen. Waarschijnlijk valt ook omstreeks dien tijd de beschuldiging in tegen een Jood te Parijs, die eene bij hem beleende hostie-kelk in kokend water zou hebben geworpen; op de pijnbank bekende hij al wat men van hem verlangde en hij werd levend verbrand.

Eene mis, een prent en een lied dienden tot verheerlijking van die afschuwelijke wreedheid. In 1040 moest de Paus den Spaansche Joden tegen Ferdinand I in bescherming nemen; in 1050 verbiedt de kerkvergadering te Cuenza den Christenen bij Joden te eten; toen in 1059 eenige kerken in Bohemen afbrandden, werd den Joden alles ontnomen en zij zelve den lande uitgejaagd. Met de geroofde 85401 mark zilver werden de kerken weder opgebouwd. In 1066 werden de Joden te Trier verontrust, en de gemeente te Granada in dat zelfde jaar uitgemoord. Omstreeks 1090 was ook in Toledo eene vervolging.

De jammervolle slagting onder de Joden, die de eerste kruistogt te weeg bragt zijn bekend. In Frankrijk, aan de Rijn, te Metz en Regensburg vielen, behalve enkele offers, gansche gemeenten. Monniken hadden een geschrift, dat zij voorgaven op het heilige graf te hebben gevonden, tegen de Joden verspreid, waarin zij werden opgeëischt zich te laten doopen. De moordtooneelen strekten zich tot Praag en de grenzen van Hongarije uit; de Joden te Spiers, Mainz, Worms, Meurs, Xanten, Gelder en andere plaatsen aan de Rijn vielen als helden, of zij doodden zich zelve. Het eerste offer van die soort was eene vrouw te Spiers. Izaak ben David en Uri, inwoners te Mainz, die men gewelddadig den doop toegediend had, keerden tot hun voorvaderlijk geloof terug; de eerstgenoemde slagtte zijne beide zonen; stak vervolgens zijn huis in brand, en kwam zoo met zijne makkers in het lijden, om. Op eene andere plaats bevond zich een grijsaard, Samuël ben Jechiel, deze vlood te water met zijn eenigen zoon naar eene streek waar hij dezen offerde en een voorbijganger verzocht een einde aan zijn rampzalig leven te maken. Izaak Halevi, in bewusteloozen staat gedoopt, verdronk zich in den Rijn. Schemarja uit Worms, die zijne vrouw en kinderen geslagt had, werd gevat en levend begraven; door den doop zou hij daaraan hebben kunnen ontkomen. Te Worms vielen te zelfder tijde 140 familiën. Al deze gruwelen werden wel is waar niet door de

Sedert dien deed menig Fransch rabbijn, in dringenden nood, zijne kweekelingen den dood ondergaan, opdat zij den doop toedienenden vijand niet in handen zouden vallen. Werd zoodanigen rabbijn door Christenen gevat, hij werd levend gevild. Menigeen bereidde zich zelve ten dood, zoo als bij de vervolging te Limoges plaats vond, en latere wetgeleerden verklaarden zoodanigen zelfmoord voor regt en het dooden der kinderen als geoorloofd. Van de tooneelen, die bij zoodanige vervolgingen voorvielen; en die zich in het barbaarsche Oosten nog in de 17de eeuw herhaalden, wendt de mensch, die niet voor zijne kerk moordt, zich met huivering af.

De drie tijd- en plaatsgenooten: Menachem ben Jakob, Eleäzer en Ephraïm ben Jakob bevestigen, wat ook uit vroegeren tijd van de Byzantijnen verhaald wordt, dat men Joden onder de wijnpersen gelegd heeft; Joel Halevi berigt, dat men zwangere vrouwen in stukken gehouwen, anderen in ziedende ketels geworpen en als zij nog ademden op het rad gebonden of levend begraven heeft.

Verdeeldheid onder de Joden gaf eene gunstige gelegenheid tot geldafpersingen; verklaringen van oude vrouwen en jonge afvalligen bragten meeninge op de pijnbank en van daar op den brandstapel. Bij nu en dan herhaalde uitzettingen leden zij onbeschrijfelijke verliezen en rampen van allerlei aard: Synagogen werden in kerken herschapen, grafsteenen verbrijzeld, hebreuwsche boeken geroofd, verscheurd en verbrand. Bijgeloof en duivelskunstenaarij werden den Joden bij de onschuldigste verrigtingen aangewreven. Eens keerde men van eene ter aarde bestelling terug, en wiesch zich als naar gewoonte de handen in een voorbij vlietende beek; het gepeupel schoolde bijeen en versloeg het meerendeel der onschuldigen, onder voorwendsel dat zij den vloed verontreinigd, zelfs vergiftigd hadden. Ontstond eene buitengewone dorheid door langdurige hitte, rigtten landplagen schromelijke verwoestingen aan, woedden felle branden, dan stelde men de Joden, aan wier ongeloof men die rampen toeschreef, daarvoor verantwoordelijk; men sleurde hen uit hunne woningen, zelfs in de brandende huizen, dreef hun de stad uit, tot dat de regen gekomen was, en dergelijke gruwelen meer die men regtsoefening durfde noemen.

In de elfde eeuw waren op onderscheidene tijden Frankrijk, Italië, Duitschland, Bohemen en Griekenland het schouwtooneel van bloedige vervolgingen. In den jare 1010 overviel men den Joden in Frankrijk omdat een monnik verklaard had, dat de